

In memoriam

Eesti arhiivinduse grand old lady – Anni Matsulevitš (31.10.1926–21.11.2011)

Anni Matsulevitš (s. Vaarman, Vaarma) sündis 31. oktoobril 1926 Läänemaal Velise vallas Aravere külas. Tema isa Tõnis Vaarma oli sündinud 1889. aastal Jaagupis. Ema Maria, sündinud 1898. aastal, oli pärit Sangastest.

Anni Matsulevitš omandas alghariduse Velise 6-klassilises koolis, kus õppis viis aastat. Ema siirdus Tallinna ning tütre haridustee jätkus Tallinna linna 13. algkoolis. Järgnevalt astus ta Tallinna 8. Keskkooli, mille lõpetas 1946. aastal. Mainitud kool oli põhiosas kuulsa Lenderi Gümnaasiumi järeltulija ning õpetajaskondki pärines suures osas toona veel sealt, millega oli tagatud hea hariduslik tase. Pärast keskkooli lõpetamist jätkusid õpingud Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonna filoloogia osakonnas, mille ta lõpetas 1951. aasta kevadel inglise filoloogina.

1. novembrist 1951 pärineb Anni Vaarma avaldus, kus ta palub end võtta Riigiarhiivi, toonasesse ORKA-sse (Oktoobrirevolutsiooni Keskarihiivi) arhiivide osakonda. Esitsa teaduslikuks töötajaks ja juba aasta pärast oli ta vanem teaduslik töötaja fondide osakonnas.

Samal, 1952. aastal, sõlmiti abielu Feliks Matsulevitšiga. Aasta hiljem sündis pere esiklaps, tütar Kristiina, kes suri raske haiguse tagajärjel 1955. aastal.

1959. aastast edutati Anni Matsulevitš dokumentaalsete materjalide publitseerimise ja kasutamise osakonna juhatajaks. Siis sündis ka perre poeg Tiit Matsulevitš, kellest hiljem sai taasiseseisvunud Eesti üks esimesi suursaadikuid. Eelnimetatud ametikohal oli Anni Matsulevitš kuni 1. novembrini 1974, mil ta määrati erifondide osakonna juhataja ametikohale. See tagas juurdepääsu Nõukogude ajal eriti salajaste dokumentide juurde, mis võimaldas avardada silmaringi, ning tolleaegsete kitsaste olude raamistik muutus käepärast olevate arhiiviallikate kaudu märkimis-

väärselt laiemaks. Üllataval kombel suutis Anni Matsulevitš kõrvale hoida komparteist.

Pensioniea saabudes taandus Anni Matsulevitš dokumentide publikatsiooni osakonna esimese kategooria arheograafi ametikohale. Sellel ametikohal oli ta 28. jaanuarist 1982 kuni 28. jaanuarini 1985. 1996. aastal, seoses struktuurimuudatustega muudeti ametikoht ümber vanemarhivaari kohaks. Seoses arhiiviseaduse jõustumisega 1999. aastal ja Rahvusarhiivi moodustamisega sai Anni Matsulevitš Riigiarhiivi teenindustalituse arhivaar.

Anni Matsulevitši teenistus arhiivis lõppes 5. jaanuaril 2002, mil ta siirdus pensionile, kuhu oleks võinud soovi korral jääda juba aastakümnete eest. Enam kui 50 tööaastaga Riigiarhiivis oli ta kogunud tohtu teadmistepagasi, mida jagas ka oma kolleegidega.

Oma vaimseks õpetajaks ja konkreetseks juhendajaks arhiiviallikate otsimisel, leidmisel ja kasutamisel võivad teda lugeda mitmed Riigiarhiivi kolleegid eri põlvkondadest. Üks 1959. aastal arhiivi tööle asunu nimetas Annit oma vaimseks emaks. Allakirjutanu, kel oli au esimestel arhiivitöö aastatel jagada Anni Matsulevitšiga ühte kabinetti, sõandaks teda lugeda oma arhiivinduse emaks.

Anni Matsulevitši teadusliku töö pagasisse jääb arvukalt arhiivinäitusi, arhiivifondide ülevaateid ja artikleid. Tema koostatud arvukatest arhiividokumentide kogumikest väärib esiletõstmist ehk viimane, vähemusrahvuste kultuurautonoomia¹, mis 1990-ndate algupoolal oli käsiraamatuks mitmetele poliitikutele.

Anni Matsulevitši vahedad ütlemsed, terased tähelepanekud ja oskuslikud juhendamised arhiiviallikate juurde – need on väärtused, mis jäävad kestma nende tegemistes, kel oli temaga kokkupuuteid.

Valdur Ohmann

¹ Vähemusrahvuste kultuurielu Eesti Vabariigis 1918–1940. Dokumente ja materjale. Eesti Riigiarhiiv [koostanud Anni Matsulevitš; eessõna: Rein Ruutsoo]. Olion, Tallinn, 1993 ([Tallinn]: Ühiselu).